

Longe minoris autem necessitatis ac utilitatis est repetitio subdivisionis veteribus usitata, qua morbos dividerunt in morbos intemperiei, quatenus cum vel sine materia existunt, cum sane intemperies sine materia sit non-ens, sive ens phantasiae, & intemperies sit qualitas materiae substratae, de qua loquimur, ita ut absonum sit, materiam a qualitate separare velle. Quapropter hæc tanquam supervacanea relinquimus, & suo loco ea, quæ de morborum differentia dicenda sunt, reservamus.

CAPUT III.

DE
SUBIECTO MORBORUM.

I.

Subjectum morbi generalissimo sensu dicitur id, quod morbum patitur.

II.

Cum hoc intuitu secundum diversos respectus diversa morborum subjecta in conspectum venire possint, satius esse putamus, si triplex morborum subjectum constituamus: unum nempe generale, alterum speciale, & tertium specialissimum.

III.

Generale morborum subjectum aliud haud constituendum erit, quam homo vivus.

SCHOL.

Hic unice est, de quo in tota pathologia medica sermo est: quamvis enim notissimum sit, bruta quoque ægrotare, morbisque subjici; nunquam tamen medico res est cum illis, sed huic solum corpus humanum vivum conceditur, ut ejus ægritudinibus medeatur, atque succurrat, quoniam illud ex naturali sua conditione mixtionis ad morbos & læsiones admodum pronum existit, & per hujus læsionem actiones animæ quoque diversimode læduntur.

IV.

Alterum, nempe speciale magis morborum subjectum constituunt individua singula, quæ diversis respectibus morbis subjiciuntur.

SCHOL.

Quamvis enim homines in genere præ brutis, ægritudinibus afficiantur, nihilominus tamen non unus æque ac alter hominum, pari facilitate, gravitate, duratione, continuacione, recursu atque frequentia, morbis subjicitur, sed unus præ altero firma magis sanitate gaudet, aut majorem ad morbos dispositionem possidet, iisque sæpius, frequentius, facilius subjicitur.

V

Ratio hujus differentie individualis dispositionis ad morbos desumi debet a variis circumstantiis, vitam humanam comitantibus, & excipientibus, partim naturalibus, partim non naturalibus.

SCHOL.

Sic enim etas, sexus, diætã, genus & regimen vitæ, hæreditaria dispositio, & consuetudo, variis respectibus symbolum suum huc conferunt, quod ut patefcat, singulas has circumstantias breviter percurremus.

VI.

Ætatem si consideremus, ordinarie facilius in genere morbis subjiciuntur pueri & senes.

SCHOL.

In utraque hac ætate enim ut plurimum comparative quasi deficit partium solidarum robur tonicum, quod pro vegeta motuum secretoriorum & excretoriorum profecutione requiritur; unde impuritates, præcipue ferosæ mucidæ, in sanguine & reliqua humorum massa augmentur, digestionem ciborum, æque ac circulationem humorum deinde impediunt, viresque reliquas successive supprimentes: cum e contrario ætas virilis vegeta, vegetas quoque secretiones & excretiones conjunctas habeat, quibus sanitas quoque magis illibata conservari potest.

VII.

VII.

Sexus disparitatem si inquiramus, & perpendamus, quinam præ altero, ex causis illi inherentibus, morbis subjiciatur. sane sequior sexus pronior non modo ad morbos, sed revera magis, frequentiusque subiectus deprehenditur morbis, quam virilis, & hoc varias ob causas, in sexu virili non occurrentes.

SCHOL.

Sic enim viri excretioni illi sanguinæ ordinariæ, & inevitabili, per fluxum menstruum subiecti non existunt, ideoque nec illis affectibus solennioribus, qui hujus fluxus turbationes sequuntur, obnoxii evadunt: & quamquam quodammodo in contrarium allegari posset evacuatio hæmorrhoidalis, quæ in viris similia incommoda, si turbata fuerit, inducere possit; notorium tamen est, hanc excretionem, licet multos corripiat, quoad numerum, viros, tamen nequaquam omnibus, multo minus, quamprimum puberes fiunt, familiarem esse, id quod ratione fluxus menstrui omnibus fœmellis, postquam pubertatis terminum attigerunt, obtingit, aut ad minimum secundum naturæ leges obtingere debet.

Unde patet, incommoda & sanitatis pericula, turbatam hæmorrhoidalem excretionem excipientia, in sexu virili longe rariora quoad numerum esse & comparisonem, quam in fœminis noxæ sanitatis, a mensium vitio pullulantes. Ne dicam speciatim de occasionibus labefactatæ sanitatis, a gravitate, puerperio, fluxu lochiali, lactatione infantum, aliisque, a quibus omnibus ac singulis immunes manent viri, corripuntur fœminæ.

VIII.

Sic quoque hæreditaria dispositio ad certos quosdam morbos proniora reddit individua, ad eos nempe, quibus parentes, aut agnatorum antecedentium aliqui subiecti fuerunt.

SCHOL.

Sicut enim totum negotium hæreditariæ dispositionis fundatum est in consuetudine motuum & similitudine temperamentorum, qua gau-

dent subjecta; ita haud difficile est intellectu, quomodo morbidae passionibus ex hoc fundamento ortum ducere possint: si enim infantes sub formatione sua easdem obtineant, quoad numerum, densitatem aut laxitatem, robur aut mollitiem, fibras partium solidarum, eosque quoad conditionem fluxilitatis aut spissitudinis, humores, quibus gaudent parentes; necesse est, quod similis quoque ordo ac consuetudo motuum vitalium secretiorum inde emergat. Unde etiam sane est, quod multi infantes parentibus quoad formam & animum ita similes sint, & ii, qui maximam cum illis similitudinem habent, omnium facillime quoque morbis parentum corripantur: quorsum tamen non minus facit consuetudo morum, a parentibus ascitiorum.

IX.

Etsi hereditaria dispositio magnum quidem jus in liberos habeat, nullatenus tamen absolutus effectus, in propagatione morborum, illi est tribuendus & adscribendus, ita ut deficientibus licet omnibus aliis concurrentibus causis, tamen necessario iidem morbi apud liberos progigni deberent.

SCHOL.

Notandum enim est, hereditariam illam dispositionem tantum saltem jus in corpora exercere, ut illa praeter aliis facilius illis subijci possint morbis, quos passi sunt parentes, si iisdem causis materialibus indulgeant, respectu diætæ, generis vitæ, aliisque moralibus causis, ab animi pathematibus oriundis, pariter subjecta existant.

Quodsi autem liberi ratione reliqui vitæ generis, aut diætæ, aliter se gerant quam parentes, temperantiores sint praeter illis, loco vitæ otiosæ laboriosa gaudeant, a multis sane sese praecavere poterunt morbis, quibus alias ex hereditaria dispositione subjecti fuissent: sicut ex opposito etiam haud rarum est, quod infantes diætæ vitæ indulgentes, tanto citius sibi accersant parentum morbos, ad quos antea jam proni existunt. Hæc dispositio a parentibus in liberos translata non solum sese extendit ad certos quoad speciem morbos, sed generalis quoque sæpissime existit causa concurrens, imo antecedens, ut infantes a parentibus infirmis,
pro-

prognati similiter quoque infirma semper gaudeant valetudine, atque per totam vitam variis multisque morbis concutiantur.

X.

Nec minus ex consuetudine agrotandi, multi homines subiecta morborum præ aliis fiunt, quando vel eodem quoad speciem morbo sæpius affliguntur, vel ab eodem diutius detinentur, ut data leuiore quoque causa & occasione, de novo eundem experiantur.

SCHOL.

Hoc tota die nos docent febres intermittentes, quarum recursum multa individua non modo satis facile in genere, sed certis, iisdemque præcise temporibus anni experiantur, si forsan eodem tempore eundem in diætâ committant errorem, quem alio tamen tempore sine præiudicio sanitatis committere possunt ac solent. Vel idem experiantur fat multa individua, respectu morborum variorum in genere, quando uno aut aliquot morbis diutius detenta ita ægrotationibus adfuescunt, ut viribus in genere debilitata, leuiore quoque errore ferre nequeant, sed ex qualibet levi occasione varia pathemata incidant, ideoque valetudinariorum titulum reportent.

XI.

Similiter ex diætâ vitio multa personæ individualiter præ aliis morborum subiectum in specie constituunt.

SCHOL.

Notissimum enim in genere est, illos ordinaire firmiore sanitate frui, qui diætâ utuntur ordinata, temperata, & cibis vescuntur, ad minimum pro consuetudine, eueptis, potusque admittunt, quantitate & qualitate temperatos, sufficientes tamen & dilutos, præ illis, qui intemperanter quoad quantitatem, aut qualitate maxime diversos ingurgitant cibos, iisque primas obruunt vias, variasque cruditatibus colligendis & augendis præbent occasiones. Quamvis enim nec ita rara in contrarium allegentur exempla, de illis, qui sub inordinata diætâ satis firma tamen gaudent sanitate, nequaquam tamen horum numerus priores superabit, regulam-

gulamque ordinariam formabit, neque in tantum valebit, ut non fere semper incommoda, inordinatam diætam sequentia, tandem sese prodant, licet ad tempus satis longum aliquando fileant.

XII.

Sicut diætæ plane inordinata causas suppeditat, ut quædam persona facilius corripiantur morbis; ita ex opposito culpa quoque aliquando rejicienda est in diætam nimis ordinatam & scrupulosam.

SCHOL.

Quamvis enim hæc in se spectata, & quatenus ordinata existit, causas & occasiones ad ægotandum positivâs non suppeditet, tamen in tantum occasionem præbet, in quantum teneriora reddit subjecta, eaque teneriori diætæ adfuescit, ut commissio deinde leviori quoque errore diætetico, tanto facilius promptiusque afficiantur, atque ægotent.

XIII.

Genus & regimen vitæ si spectamus, simulque diætæ intemperantiam supponimus, illi sane maxime omnium morbis subjiciuntur, qui vitam otiosam & sedentariam agunt.

SCHOL.

In his enim abundantia sanguinis & humorum, fecundissima morborum mater, augetur, humores sub motibus corporis segnioribus & ignavia spissescunt, mucescunt, variasque discrasias patiuntur.

XIV.

Tanto magis morbis subjiciuntur, qui cum vita sedentaria, simul speculabundam & meditabundam agunt.

SCHOL.

Hinc varia sanitatis damna patiuntur literati, qui non modo corporis motus necessarios negligunt, sed animo quoque rationalibus actionibus plus justo intenti, actiones vitales, motusque secretorios maxime turbant, unde non modo humorum spissitudinem, sed respirationis impedimenta, circuli sanguinis redartationem, appetitus prostrationem, vigi-
liasque

liasque incurrunt, ac tandem cæteris paribus, illis maxime obnoxii fiunt morbis, qui a genere nervoso debilitato vulgo derivari solent.

XV.

Nec minus animi pathematibus gravioribus addicti, iisque valde indulgentes, longe proniores sunt ad morbos, præ illis, qui animo quieto, tranquillo, placido gaudent, ita tamen, ut pro diversitate animi pathematum, diversis quoque, non vero omnibus subiiciantur morbis.

SCHOL.

Sic enim iracundiæ dediti, omnium facillime corripiuntur morbis biliosis, spasticis gravioribus, convulsivis, arthriticis atque acutis: mœstitiæ autem nimix indulgentes, viscerum infarctibus, morbis chronicis, quartanæ, aliisque id generis, præ aliis obnoxii fiunt: quemadmodum meticulosi, animi deliquia, & lipothymias facilius experiuntur.

XVI.

Simili modo ex generis vitæ fundamento certi aliqui morbi, certis saltem personis, ratione opificii, quod tractant, familiares, originem ducunt.

SCHOL.

Ita v. g. notum est, illos, qui deurationibus metallorum vacant, facilius artuum tremoribus subjici; metallifosores, aut potius fusores, arthriticis ac paralyticis passionibus vexari. Lapidicidas, ex pulveris saxorum attractione, variis pectoris obstructionibus, infarctibus, asthmaticis passionibus, spadone, imo phtisico malo laborare: prout hac de re instar omnium doctissimi Ramazini scriptum de morbis artificum, fufus loquitur.

XVII.

Tertium, sive specialissimum morborum subjectum idem est cum parte corporis, quam affectam dicere solemus: in qua nempe vel morbus ipse, i. e. læsio, vel causa morbifica, fixam magis sedem habet.

SCHOL.

Ex hoc fundamento potissimum suam deductionem reperiunt affectus
Cofchwitzii Pathologia. C fectus

fectus idiopathici, quando pars aliqua non propter aliam, sive per consensum, sed ex propria sui læsione, aut causæ morbificæ in ipsa hærente ac præsentè, molestias patitur. Quamvis etiam alio respectu pars aliqua, ejus pathematis, quod patitur, sive idiopathicum, sive symptomaticum illud fuerit, subjectum specialissimum vocari possit.

Ita enim v. g. hoc ultimo respectu ventriculus subjectum specialissimum omnis vomitus dici potest, quoniam ipse potissimum & primario sub hoc pathemate movetur, & ad excernendum excitatur: quemadmodum in sensu priore tunc saltem morbi subjectum audire potest, quando ipsa stimuli vomitorii causâ materialis, v. g. a vomitorio, veneno, aliave materia ingrata atque nauseosa, in ventriculo hæret, ibique sensationes molestas physico contactu post se trahit: cum ex opposito per consensum saltem idem motus vomitorius contingere possit, si in alia parte vicina, aut connexa, primaria læsio hæreat, quæ saltem sub occasione data externa, talem in ventriculo motum causatur, quale quid in inflammationibus partium interinarum, ventriculo proximarum, a potu frigido contingere solet.

CAPUT IV.

DE

MORBORUM DIFFERENTIIS.

I.

Differentiæ morborum sunt vel essentialis, vel accidentales.

SCHOL.

Essentialis ab ipso morbo, ejusque causâ proxima, aut principali desumuntur. Accidentales autem, licet ad essentiã morborum stricte non pertineant, ita tamen comparatæ existunt, ut ad gravitatem aut levitatem, magis vel minus periculosum morbi statum, aliquid vel multum contribuere possint: & a circumstantiis externis, accessoriis, & individualibus originem ducunt.

II.

Differentiæ morborum essentialis partim respiciunt corpus, ex partibus solidis & fluidis compositum: partim principium movens,